

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ

UZUN TEZİ

BİR GERÇEKLİK OLARAK “AŞK”

Öğrencinin adı: Elif

Öğrencinin soyadı: Çiftçioğlu

Diploma numarası: 001129-0129

Kılavuz öğretmen: Fatma Uğur

Sözcük sayısı: 3926

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli’nin “Serenad” adlı yapıtında bir kavram olarak ‘aşk’ hangi figürler ve değerler yoluyla yansıtılmıştır?

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	2
I. GİRİŞ.....	3
II. PROFESÖR WAGNER ve NADIA	
a) Savaş Gerçekliği.....	4
b) Dinsel Ayrımcılık ve Yozlaşma.....	6
c) Çaresizlik ve Mücadele.....	8
III. MAYA DURAN ve AHMET ve TARIK ve KEREM	
a) Aile.....	9
b) Kadın.....	11
c) Arayış.....	12
IV. ALİ DEDE ve ANNEANNE	
a) Acıma.....	13
b) Kader.....	14
V. SONUÇ.....	17
VI. KAYNAKÇA.....	18

ÖZ

Aşk insanın yaşamını ve eylemlerini derinlemesine etkileyen önemli bir gerçekliktir. Bir olgu olarak aşkı yaşayan kişiler, bu süreçte toplumun değerleriyle çatışır. Tez çalışmamı da bu gerçeklik temelinde ele aldım. Bu çalışmada inceleme alanı olarak seçeceğim romanın kurgusunun çok temalı olmasına ve seçimlere zorlanmış figürler bulundurmasına özen gösterdim. Zülfü Livaneli'nin 'Seranad' adlı romanının amacıma uygun olduğunu gördüm. Bu tez çalışmamda odak figür Nadia başta olmak üzere diğer figürlerin yansıttıkları değerleri belirli başlıklarda topladım. Max ve Nadia'yı "Savaş", "Dinsel farklılık", "Yozlaşma", "Çaresizlik"; Maya, Ahmet, Tarık ve Kerem figürlerini "Aile", "Kadın", "Arayışlar"; Ali Dede ve anneanneyi "Acıma duygusu" ve "Kader" kavramlarıyla ilişkilendirerek değerlendirdim. Sonuçta dönüştürücü bir güç olarak "aşk"ın, imkansızlığı içinde taşımasına rağmen, yaşamı temelden etkileyen bir olgu olduğu gerçeğine ulaştım.

Sözcük Sayısı: 118

I. GİRİŞ

Aşk insanın hem kendini hem de çevresindekileri etkilemesi yönünden dönüştürücü bir güce sahiptir. Aşkı yaşayan insanlar süreçte, verdikleri kararlarla yaşamlarını şaşırtıcı boyutlara taşıyabilirler. Bu durum, tutkularının etkisiyle verilen duygusal kararlardan kaynaklanmaktadır. Zülfü Livaneli'nin "Serenad" adlı yapıtında da farklılıklarıyla bir araya gelen Max ve Nadia, birliktelik kararının etkisiyle insanlık dışı koşullara sürüklenmişlerdir. Romanda işlenen bu aşk, bireysel, toplumsal ve uluslararası düzleme taşınmıştır. Aşkı yaşayan Max ve Nadia'nın Almanya topraklarında başlayan ilişkileri birçok tehlike atlatmış, son aşamada da acıklı bir ölümle noktalanmıştır.

'Serenad' adlı yapıtta, temel sorunsal olarak işlenen aşkı yaşayan Profesör Wagner ve eşi Nadia'nın ilişkisi, dini yargılar ve 2. Dünya Savaşı'nın getirdiği Alman-Yahudi ayrımcılığının yarattığı çaresizlik ortamı sebebiyle umutsuzluğa sürüklenmiştir. Nadia ve Max, aşklarını koruyabilmek için büyük bir mücadele örneği sergilemiş, aşklarını ayakta tutmaya çalışmışlardır. Böylece aşkın her şeye rağmen yaşanmaya değer ve kutsal bir duygu olduğu gerçeğini bir kez daha doğrulamışlardır. Ugradıkları zorlu süreçte, aşkı yaşayan ikili birbirinden etkileyici mücadelelerle imkansız zorlamış, bütün hayatlarını değiştirmişlerdir.

Roman kurgusunda yaşadıkları aşkla odağa alınan Max ve Nadia yanında yan figürlerin de büyük önemi bulunmaktadır. Bu çalışmada kurguyu anlatan Maya; hayatını etkileyen Ahmet, Tarık ve Kerem adlı erkek figürlere yönelik duygusal yaklaşımlarıyla yansıtılmıştır. Maya romanda modern yaşamın temsilcisi bir kadın olarak evlilik, boşanma ve annelik özellikleriyle aktarılmıştır. Kurguda kadının toplumdaki yerinin farklı algılanması nedeniyle yozlaşan evlilik, en çok erkek figürleri etkilemiştir çünkü yansıtılan dönemin algısına göre aidiyet kişinin bağımsızlığını kısıtlayan bir olay olarak görülmektedir. Bu durumdan kaynaklanan boşanma Maya'yı kötümserleştirmiş ancak Maya, hayatına Max'in hikayesinin girmesiyle yeniden bir yaşama sevinci kazanmıştır. Onun yeni heyecanlara duyduğu ihtiyaç, Max için ortaya koyduğu adanmışlıkta gizlidir.

Romanda Ali Dede ve annanne figürleri Max ve Nadia kadar olmasa da aşka ve merhamete dayalı ilişkileriyle yer almıştır. Maya'nın anneannesi ve dedesi yoluyla yansıtılan kader ve merhamet kavramları yapıtta aşkın farklı bir boyutunu göstermektedir.

Ali Dede'nin kalıplaşmış kuralları hiçe sayarak gösterdiği cesaret, merhametle birlikte aşkın yüceliğini ortaya koymaktadır.

Bu tez çalışmasında, romanda işlenen 'aşk' yapıta yansıyan değerlerle birlikte incelenecektir. Başta Max ve Nadia savaş gerçekliği, dinsel ayrımcılık, yozlaşma, çaresizlik ve mücadele kavramlarıyla; Maya ve onun hayatındaki erkekler aile, kadın ve arayışlar başlığında; Ali Dede ve anneanne ise acıma ve kader kavramlarıyla incelenecektir. Sonuç olarak aşkın, kişinin tüm hayatını ve düşüncelerini etkilemesi yönüyle, yaşamdaki en belirleyici olgulardan biri olduğu sonucuna varılacaktır.

II. PROFESÖR WAGNER ve NADIA

II. a) Savaş Gerçekliği

Romanın odak figürü Profesör Maximilian Wagner, kısaca Max, soylu ve zengin bir ailenin iyi eğitim görmüş, farkındalığı yüksek, çekici fiziğiyle akıllı ve ari Alman olarak yansıtılmıştır. Üniversitede öğretim üyeliği yaparken romanın diğer odak figürü Nadia'ya aşık olması Max'in hayatını temelinden değiştirmiştir. Bunun nedeni derin bir aşk beslediği Nadia'nın Yahudi olmasıdır. Yapıta yansıyan dönemin siyasal gerçekliği nedeniyle Yahudi olmak Alman toplumunda hiçbir şekilde kabul görmeyecek bir özelliktir. Hitler diktatörlüğünün neden olduğu acımasız ve insani değerlerle bağdaşmayan Yahudi düşmanlığı, Max ve Nadia'nın aşkının önündeki en büyük engeldir. Roman kurgusunda bu karşıtlığa rağmen Max'in ebeveynlerinin bu evliliğe karşı çıkmayarak çocuklarını sonuna kadar desteklemeleri ve çözüm yolları arayarak oğullarını mutlu etmeye çalışmaları Max'i tüm bu olumsuzluklara karşı ayakta tutmuştur.

Max için Nadia figürü uğruna her şeyden vazgeçebileceği tek kadındır, bu nedenle sosyal statüsünden, imrenilen hayatından vazgeçerek tüm hayatını ona duyduğu aşk üzerine kurma kararı almıştır. Annesi müzisyen olan ve kendisi de müzikle ilgilenen Max, Franz Schubert'in 'Serenad'ını yeniden yorumlayarak sevdiği kadına aşkını bu besteyi seslendirerek sunmuştur. Romanda yer alan bu yaklaşım, Max'in aşkının sonsuz ve evrensel özelliğini göstermektedir. Aynı zamanda yazarın bir leitmotive olarak aktardığı, romana da ad olan "Serenad", Max'in savaş dönemindeki her türlü

olumsuzluğa karşı başkaldırışını simgelemektedir. Romanda “Serenad” sıradan bir yapıt olmaktan çıkıp savaş olgusunun ve masumiyetin kanıtı haline gelmiştir. “*Serenad’ı aramak, benim için bu dünyadaki kötülöklere, savaşılara, düşmanlıklara, bütün iktidarlara direnmek anlamına gelmeye başlamıştı.*” (Livaneli, 354) Max’in yorumladığı “Serenad”, aşk gibi içten bir duygunun haksızlıklar karşısında nasıl yıprandığını simgelemektedir.

Yakalanmamak ve aşklarını istedikleri gibi yaşamak için büyük çaba harcayan Max ve Nadia, Nazi Almanyası’nın acımasız tutumundan kaçıp ölümden kurtulmayı amaç haline getirmişlerdir. İkilinin şehir değıştirmesi, Nadia’nın Almanlar arasında fark edilmeden yaşamak için yeni bir kimlik edinmesi, sırf rejim karşıtı oldukları anlaşılmasını diye resmi törenlerde ve kokteyllerde diktatör Hitler’e bağlılıklarını göstermek için sol kollarını kaldırarak ‘Heil Hitler!’ selamını vermek zorunda kalmaları, aşkları için ortaya koydukları özveri örnekleridir. Max ve Nadia aşklarını yaşayabilmek, ait oldukları topraklardan ayrılmamak için kişiliklerine aykırı da olsa bu eylemleri doğal bir durum gibi yerine getirmişlerdir. “... asıl Maximilian’ın kendisinden ayrı yaşamayacağını hissediyor, kocasının ayrılık acısı yaşamaması için, yakalanmamak konusunda çok dikkatli davranıyordu.” (Livaneli, 288-289). Tüm bu zorunluluklara karşı çiftin her zaman bir arada durmaları, birliktelik için çaba göstermeleri, yaşadıkları aşkın romana yansıyan gücünün ve büyüklüğünün kanıtıdır.

Yazar odak figür Max’in hikayesini aktarırken belirttiğı ‘Hiçbir iktidar masum değildir.’ yargısı, bir leitmotive olmakla birlikte romanın tamamına yayılan önemli sorunsallardan birisidir. Yazar, kurgu boyunca iktidarların kıyan, yok eden özelliklerine vurgu yapmıştır. “*Bütün devletler kötüdür! Aslında devlet denen örgüt, kötülüğün sürdürölmesi için vardır.*” (Livaneli, 417) 2. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye’nin tarafsız kalması, buna karşın özellikle Almanyadan canlarını kurtarmak için kaçan profesör ve eğitim üyelerine kapılarını açması romanda önemli bir gerçeklik olarak işlenmiştir. Romanda bu durum, neden sonuç bağı içinde verilmiştir. Çünkü 1. Dünya Savaşı’nın ve Kurtuluş Savaşı’nın etkilerini hala üzerinden atamayan Türkiye’de gelişme yolunda büyük eksikler yaşanmaktadır. Türkiye’nin, eğitim standartlarını yükseltmek ve gelişebilmek için bilim insanlarına gereksinimi bulunmaktadır. O nedenle ölkelerinde istenmeyen Alman profesörlerin Türkiye’de eğitim vermeyi teklif etmeleri Türkiye için

bir fırsata dönüşmüştür. Romanda Max ve Nadia'nın İstanbul'a gelmeleri bu gerçekliğin bir sonucu olarak yansıtılmıştır.

Romanda savaşın neden olduğu karışıklık ortamı güvensizlikle birlikte yansıtılmıştır. Max ve Nadia'nın da kendilerinden şüphe edildiğini anladıkları zaman bulundukları yerden kaçmaları bunun göstergesidir. "*Herkes herkesten şüpheleniyordu.*" (Livaneli, 289) Güven, Max ve Nadia'nın arasında da kimi zaman aşktan daha belirleyici olmuştur çünkü her ikisi de birbirlerine ne olursa olsun birlikte olacaklarının güvencesini vermişlerdir. Güven duygusu yaşadıkları aşkı daha da güçlendirmiştir.

Yazar, romanda güvensiz ortamların ve savaşın insan üzerindeki etkilerini montaj ve geriye dönüş gibi teknikleri kullanarak aktarmış, bu da olayları daha gerçekçi ve etkileyici kılmıştır. Bu yöntemle gerçek belgelerden alıntılar yapılmış; kesin tarih ve kişi isimleri kullanılarak belgelerin numaraları verilmiş, böylece Max ve Nadia'nın başından geçenler daha çok özümsebilmiştir.

II. b) Dinsel Ayrımcılık ve Yozlaşma

Romanda aşkları için insan üstü çaba gösteren Max ve Nadia, farklı dinlere ait olarak yer almıştır. Nadia, Yahudi kökenden gelmektedir ve dinsel soykırımın kurbanı olmuştur. Romana yansıyan Yahudi katliamı romandaki en önemli kutupluluklardan birisidir. Bu bağlamda Alman toplumunda pek çok Yahudi yakalanarak öldürülmüş, yaşama hakları ellerinden alınmıştır. Siyasi gücü elinde tutan Hitler'in meşru kıldığı katliam insani değerleri yozlaştırmıştır. Hitler tarafından yaratılan 'ari ırk oluşturma' propagandası tüm Almanya'ya ve Avrupa'ya yayılarak bütün Yahudilerin can güvenliğini tehdit etmiştir. Yahudilere yardım edenler de suçlu sayıldığı için kimse bu yanlışla dur deme cesaretini kendinde bulamamıştır.

Politik oyunlar karşısında Yahudi olmaktan başka suçları bulunmayan insanların öldürülüşü ve yaşama haklarının ellerinden alınışı yozlaşmanın bir sonucudur. "*Birilerinin saçma iktidar mücadelesi yüzünden, insanlar birbirlerine kavuşamıyor, acılar yaşıyordu. İnsanların mutluluğu, iktidar oyunları arasında ne kadar da zavallı bir konu haline geliyordu.*" (Livaneli, 315) Romanda Yahudi oldukları için birçok insanın

toplama kamplarında ölüme terk edilmeleri, Avrupa'nın merkezi sayılan Almanya'da hümanizmin yok oluşunun göstermektedir. Yaşadıkları ölümsüz aşkla odağa alınan Max ve Nadia'nın başına gelenler kamuoyundan gizlenmeye çalışılmış, Max sınır dışı edilmiştir. Aşkı uğruna toprağını ve sevdiklerini geride bırakan Max, daha iyi bir hayat için kaçtığı ülkeden de kovularak sürüldüğü uzama ait olamamış, hayata ve kendine karşı da yabancılaşmıştır.

Almanya'nın izlediği siyaset gereği yapılan katliamlar ötekileştirme ve yabancılaştırmayı beraberinde getirmiş, toplum Naziler ve diğerleri olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ötekileştirme ikiliyi kaçışa zorlamıştır. Birlik olmak; zorluklara karşı direnmek, huzurlu bir ortamda yaşamak ve yalnızlığın yarattığı güçsüzlüğü aşmak için olağanüstü zorlukları yenmeye çalışmışlardır. Yapıtta ulus ve ırkın üstünde insancılık da yansıtılmıştır. Bu durum Max'in İstanbul'da Artidi adlı komşularından aldığı maddi ve manevi destekte, Vatikan görevlisi olan Peder Roncalli'nin Nadia için vaftiz belgesi çıkarmasında, Dr. Albert Eckstein'dan Von Papen vasıtasıyla karısının durumunu öğrenmesinde ve aynı dili konuşmamalarına rağmen taksicinin günlerce Max'le bekleyerek ona manevi destekte bulunmasında görülmektedir. Yapıtta, önemsiz gibi görünen bu iyiliklerin yaşanan insanlık dışı katliamlarla zıtlık oluşturacak biçimde yansıtılmıştır.

Romanda çoğu zaman ayrımcılık; din, dil, ırk gibi kavramlar vasıtasıyla yapılsa da geçmişten süregelen önyargıların da ayrımcılıktaki rolü büyüktür. Yapıtta aktarıldığı üzere Avrupalılar tarih boyunca Türkleri barbar olarak nitelendirirler de romanda bu önyargı Profesör Wagner yoluyla yerini insancılığa bırakmıştır. *“İnsanın değerinin sadece insan oluşundan geldiği: din, milliyet, cinsiyet, renk, cinsel tercih, siyaset gibi birtakım ön sıfatlarla ayrımcılığa uğratılmadığı bir hümanizm anlayışı.”*(Livaneli, 57) Max'e göre önemli olan insan olmaktır ve hiç kimse olduğu ya da olmadığı insan nedeniyle yargılanmamalıdır. Profesörün, bu gerçeği üniversite konferansında yaşadığı acılar nedeniyle dile getirişi de haksızlıkları hazmedemediğinin ve Nadia'ya olan aşkının hiçbir koşul tanımadığının kanıtıdır.

III. MAYA DURAN, AHMET, TARIK ve KEREM

III. a) Aile

Serenad adlı romanda, “aile” bir kavram olarak profesörün İstanbul’a gelişiyle birlikte Maya Duran’ın yaşadıkları açısından anlatılmaktadır. Maya’nın kendi ağzından anlatılanlar modernitenin yozlaşan dünyasına ve “aşk” başta olmak üzere toplumun değer yargılarına ışık tutulmaktadır. Kendisi üniversite görevlisi, boşanmış, sekiz yaşındaki oğluyla sıradan yaşam süren bir kadındır. Boşanmanın ve oğluyla istediği iletişimi kuramamanın kaygılarıyla istediği hayatı yaşayamamaktadır. İşlerinde sabırsızdır ve sonuca odaklı davranmaktadır. Evdeki sorumluluk onu zorunluluklara karşı tepkili kılmıştır. Bu tepki onun hayatının bütüne yayıldığı için aşk hayatını da etkilemektedir. *“Hayattaki mecburiyetlerden kurtulma duygusu yaşadıkça, dolu dolu yaşama isteği artıyor.”*(Livaneli, 60)

Roman kurgusunda Maya, Ahmet’le yaşadığı sorunlu boşanma nedeniyle tuhaf bir ruh hali içinde bulunmaktadır. Ahmet, evliliğe dayanamayarak ve kendini baskı altına hissettiği için ayrılmayı seçmiştir. Ayrılığın ardından Maya’nın kalbini kırdığı gibi iletişimini de büyük ölçüde kesmiştir. *“ ‘Evliliğin, yuva kurmak ve bir hayatı paylaşmak için özgürlüklerden vazgeçmek olduğunu bilmiyor muydun?’ demiştim.”*(Livaneli, 98) Evlendiği adamın beklediği gibi biri çıkmamasının neden olduğu hayal kırıklığı, onu dış etkenlere karşı daha dik duruş sergilemeye itmiş; böylece kişiliğinin zarar görmesini önleyerek özgür bir kadın haline getirmiştir. *“... Maya özgür olmalı, hiçbir bağla, hiçbir ilişkiyle zedelenmemeli.”*(Livaneli, 12) Yazarın, Maya’yı umutsuz bir aşık olarak betimlemediği halde geriye dönüş tekniğini kullanarak figürün eski kocasının dediklerini ve yaptıklarını aktarması; buna ek olarak kullanılan iç monologlar, onun iç dünyasından aileye ve evliliğe karşı bakış açısını yansıtmada önemlidir. Geçmişte kocasına duyduğu aşk, onda yaralara sebep olmuş, onu içten içe üzmüştür. *“Bir gün dediklerimi değil, demek istediklerimi anlayacak bir erkek çıkmayacak mı karşıma! ... İsim çok dediğimde, bana sahip çıkacak bir erkeğe ihtiyaç duyduğumu anlayacak biri...”*(Livaneli, 15)

Maya'nın yaşadıkları Max ve Nadia'nın aşkıyla karşılaştırıldığında sağlıklı bulunmamaktadır çünkü içinde bulundukları şartlar ve algılar sebebiyle evlilik ve "aşk", modern hayata dayanamamıştır. Bu hayat kurguda anlık heveslerden kaynaklanan, sonu olan ve cinselliği meşru kılan uygulama olarak belirlenmiştir. Yarım asır önce yaşanan, mücadele gerektiren ve ölene dek süren aşkın soyu tükenmektedir. Yapıtta aşk üzerindeki eski-yeni kutupluluğu karşılaştırma yoluyla aktarılmıştır. "*Aşk denilen şey, çocuk yapmakla sonuçlanması gereken bir kandırmaca mı gerçekten?*"(Livaneli, 19) Maya figürünün aşka karşı bu bakış açısı da bir aşk filmine verdiği tepkiyle birlikte aktarılmıştır. "*Bizimki böyle aşkların modasının geçmiş sayıldığı bir dönemde dünyaya gelmiş olmanın ağdıydı.*"(Livaneli, 84) Yaşanılardan öte aslında insanın asıl filmle bağlantı kurmasını sağlayan etken, filmdeki karakterlerin kendi hikayesiyle arasındaki benzerlik ya da özlem duyulan farklılıklardır.

Romanda Tarık, duygusal anlamda Maya'ya uzak gelmektedir çünkü ikisi de hayata farklı pencerelerden bakmaktadırlar. İlgi alanları, konuşabilecekleri konular sınırlıdır, bu da aralarında sağlıklı bir iletişim ve paylaşım olmadığını göstermektedir. "*Anlatmayı isteyeceğim konulardan da uzak görünüyordu.*"(Livaneli, 53) Tarık figürü, Maya'nın beklentilerini karşılamasa da sıkıntılı anlarında Maya ona gelerek rahatlamış, duygusal ihtiyaçlarını karşılamıştır. Para meselelerinde, Almanya'ya gitmesi için vize alımında ve daha da önemlisi profesör ve Maya hakkında yalan haber çıktığında tüm bağlantılarını kullanarak ona yardım etmesi onu biraz olsun güçlü kılan ve yalnız olmadığını hissettiren durumlardır. "*Bu çocuğun bu kadar iyi kalpli olduğunu bilmezdim. İnsanlar zor günlerde belli oluyor.*"(Livaneli, 373) Buna ek olarak, insanın sevdiği birine destek olması, onu yalnız bırakmaması ve başı dertte olduğunda sorunlarına çözüm araması onların bir anlamda aile olduğunu göstermektedir. "*Bu zor günümde bir dost desteği müthiş iyi gelmiş, içimi ferahlatmıştı.*"(Livaneli, 382) Ahmet ve Maya figürlerinin evliliği sürdürememesine rağmen Maya'yı aşılayan bir gazete haberi çıktığında röportaj vererek eski eşinin savunması, aslında aile bağlarının sonrasında da sürdüğünün göstergeleridir.

Maya figürünün duygusal anlamda gelgitler yaşamasının bir diğer sebebi de oğlu Kerem'le yaşadığı iletişim güçlüğüdür. "*Ve işin acısı da, Kerem her geçen gün benden biraz daha uzaklaşıyordu.*"(Livaneli, 60) Aile bağları duygusal olgunluk anlamında

önemli bir faktör olduğu gibi değişen toplumsal yapıda evliliklerin kolay bitişi ve gereken özverinin eksikliği de insanları duygusal olarak etkileyerek aşka dair algılarını değiştirmektedir. Romanda yer alan aile içerisindeki huzursuzluklar ve anne sorumluluğu Maya’da olduğu gibi aşkın ikinci plana atılmasına, kadının kendini ve kalbini dış dünyaya kapatmasına neden oluşturmaktadır.

III. b) Kadın

Serenad adlı romanda odadaki kadın, aşkın diğer parçası olarak yer aşmışsa da Türkiye’nin modern hayatı içinde erkek egemen dünyanın gölgesinde hak mücadelesi verirken de işlenmektedir. Erkek egemen toplumlarda kadın olmak başlı başına bir sorun olduğu gibi boşanmış olanların üzerinde soyut bir yük de vardır. “*Bir kadın evlenip boşanmışsa mutlaka ‘erkek’ arıyordur, mutlaka ‘erkek’ ihtiyacı içindedir.*”(Livaneli, 20) Bu nedenle, Maya figürü gibi boşanmış kadınlar için tekrar bir ilişkiye atılmak ve yeniden sevecek birini bulmak haksız bir baskı nedeniyle zorlaşmaktadır; bu da aşık olma isteğini ve arayışını engellemektedir.

Aynı zamanda, geçmişten gelen ‘kadın köledir’ anlayışının büyük oranda ortadan kalkmasına rağmen belirli kesimler tarafından bu algının sürdürülmesi, onu insani değerlerini sergilemekten de uzaklaştırmaktadır. “*İçimden gelmesine rağmen valizini taşımaya yardım etmeyi teklif etmedim. Çünkü bunu bir gencin yaşlıya yardımı değil de, Müslüman bir kadının içine yerleşmiş kölelik duygusuyla geleneksel hizmet anlayışı olarak görmesinden çekiniyordum.*”(Livaneli, 21) Müslüman toplumlarda bu düşüncenin daha yaygın olmasıyla birlikte bu tarz toplumlarda aşk bir lüks olarak kabul görmektedir.

Romana yansıyan toplumsal yapıda din gibi cinselliğin de bir tabu olarak algılandığı gerçeğine vurgu yapılmaktadır. Maya figürü, yapıtta, sadece Ahmet ve Tarık’la ilişkiye girdiğinden bahsetmektedir. Bu durum da Maya’nın toplumun dayatmalarına uymadığının ve ‘Maya özgür olmalı’ mottosunu uyguladığının kanıtıdır. Aynı zamanda, seksüelliğin tabu olması, özellikle ergenleri cinselliği farklı yollardan tanımaya iterek onları porno sektörüne yöneltmektedir. Ancak porno gibi duygudan ve samimiyetten tamamıyla uzak olan faaliyetler de aşka verilen değeri azaltmaktadır. “*Bu eylemlerde sevginin, okşamanın, şefkatin hiçbir yeri yoktu. İnsanlığın temel ilkelerine*

aykırı bir şiddet ortamıydı burası.”(Livaneli, 39) Maya figürünün oğlunun bilgisayarında bu tarz şeylere rastlaması da bir anne olarak onu oldukça üzmüştür. Aynı zamanda, porno piyasası bir nevi ticaret olduğu için de kadınlar için aşağılayıcıdır.

Romanda Maya figürünün profesörle birlikte olduğuna dair çıkan yalan haberde onuru lekелendiği gibi kendini savunma çabası da boşa çıkmıştır. “*Bu ülkede kadınlara nasıl bakıldığını biliriz, hele benim gibi dul kadınlara.*”(Livaneli, 364) Kimse kimseye hesap vermek zorunda olmasa da haksızlıklara direnmek bile kabul görmeyerek çarpıtılmaktadır. Roman, hak ve özgürlük olmadan aşkın toplumda nasıl barınacağını düşündürmesi açısından önemlidir.

III. c) Arayış

Maya figürü, roman kurgusunda yaşadıkları çerçevede değerlendirilirse özellikle aşk hayatının yol açtığı duygusal boşluktan kaynaklanan bir tatminsizlik içerisinde. En büyük arzuların birisi her şeyin güzel olduğu bir hayata sahip olmaktır ki bunun imkansız olduğu gerçeğini görememesi duygusal açıdan gelgitler yaşadığını göstermektedir. Maya’nın hayatında Max’den önce ve Max’den sonra olarak ayrılan bir bakış açısının gelişimi gözlenmektedir. Max ile ilgili gerçekleri keşfetmeden ve psikolojik anlamda olgunlaşmadan önce gerçeklerden kaçmayı daha güvenilir bulan Maya, geçmişin ve Max’in acılarını öğrenince yaşama amacı kazanmış, arayışında yüzleşmeyi tercih etmiştir. Bunun nedeni modern, yalnızlaşmış şehir hayatında en ufak uyarıcının insanın içinde bir heyecan uyandırmasıdır.

Yazar, Maya figürünü betimlemek için yapıt boyunca tekrarladığı ‘şarap’ ve ‘ılık bir banyo’ sözlerini birer leitmotive olarak kullanması, figürün kendini iyi hissetmesi ve rahatlaması için kullandığı yollardır. Gazete haberini öğrendiğinde, Max’in hikayesini keşfetmek için okuduğu dokümanlardan bunaldığında ve işinden sıkıldığında her zaman sıcak bir duşla aklındaki soru işaretlerinden kurtulmaya çalışmıştır. “*Sıcak suyun altına girmek kadar beni rahatlatan bir şey yok. Temizlikten öte, bir çeşit terapi gibi.*”(Livaneli, 391) Maya figürü, bu süreçte kendi içinde yaşadığı hayal ve gerçeklik kutupluluğuyla yolunu betimlemiştir. Hayatındaki sorunları hayal kurma, gerçeklikten kaçma ve hayatı hikaye farz etme yoluyla dayanılabilir kılmakta; bir anlamda depresyonu da

engellemektedir. “*Yastığa başımı koyup gözümü kapattığım andan itibaren Maya değil, bambaşka biri olacaktım.*”(Livaneli, 37) Maya figürünün başka bir kadın olma isteği ve arayışı oğluyla olan ilişkisinden de kaynaklanmaktadır. Oğlunun mutsuz olduğunun farkında olmasına karşın gerçeklerle yüzleşmeye hazır olmaması onu sorunları ertelemeye yöneltmiştir.

Profesörün hayatına girmesiyle birlikte kaçıştan yana olan Maya’nın hayatta kendinden başka sorunu olan birçok insan olduğunu anlaması onu arayışa, yaşadıklarıyla yüzleşmeye itmiştir. Serenad’ın notalarını aramak için Almanya’ya gitmesi, Struma’nın enkaz görüntülerine ulaşması, Ermeni meselesinde abisiyle yüzleşmesi, Max ve Nadia’nın hikayesini kaleme alarak herkesin öğrenmesini sağlamayı amaçlaması onun gerçeklerle yüzleştiğini göstermektedir. Maya figürü anneannesinin, babaannesinin ve tarihteki zalim politikalar nedeniyle acı çeken insanların hikayesini keşfettikçe soru sorarak, sorularına yanıt arayarak geçmişten korkmadığını kabul etmiştir. Geçmiş her ne kadar acıysa da kimi zaman sığınmak ve bir yol edinmek için araç konumundadır. Bu nedenle öğrendiği tüm gerçekleri anlatma kararı alarak yaşananların geçmişte kalmayarak herkes tarafından öğrenilmesi kanısına varmıştır. “*Onların başına gelenleri anlatmaya karar verdim. Çünkü ancak hikayesi anlatılan insanlar var oluyordu.*”(Livanaeli, 481) Profesör Wagner, Maya’ya bir hayat amacı kazandırarak hayatı bu kadar ciddiye almaması ve mutlu olduğu şeyi yapması gerektiği gerçeğini fark ettirmiştir; tıpkı aşk gibi. Aslında Maya’nın yapıt içerisinde geçirdiği değişim aşkın doğasını anlatmaktadır çünkü aşk evrim geçirebilen ve olgunlaşabilen bir yapıya sahiptir, tıpkı Maya gibi.

IV. ALİ DEDE ve ANNEANNE

IV. a) Acıma

Romana yansıyan acıların yaşandığı ortamda Maya’nın anneanesi ve dedesinin başından geçenler, tarihsel gerçeklikte doğru olanı seçen insanların var olduğunu kanıtlamaktadır. Maya’nın anneanesi Kırım Türklerindendir ancak 2. Dünya Savaşı’nda savaşını kazanacaklarına inanılan Almanların yanına geçen, beklentiler boşa çıkınca Stalin’in zulmünden kaçarak topraklarını ve sevdiklerini geride bırakan ‘Mavi Alay’ adlı

bir grubun içinde yer almaktadır. Bu grup bir gemiyle Avrupa'ya kaçmış fakat Sovyetlerin bu insanları kendisine teslim etme ısrarı nedeniyle büyük bir can pazarı yaşanmıştır. Kimileri gemiden atlayıp intihar etmiş kimileri de insanların Sovyetlere teslimi sırasında öldürülmüştür. Maya'nın anneannesi de atlayanlar arasında olup Ali Dede tarafından kurtarılmıştır. Bu nedenle bu iki figür yazarın acıma duygusu gibi insanı değerleri ve aşkı yansıttığı açısından önemlidir.

Yapıtta merhamet/acıma, yardımlaşma, sevgi, sahip çıkma, bir diğerini kendinden üstün görmeme gibi değerlerin önemini vurgulayan Ali Dede, sevginin ve merhametin sınır tanımadığının da göstergesidir. Yapıtta, yarım asır öncesine dayanan bu olaydaki değerlerin yozlaşması da anlatılmıştır; Maya'ya göre ayrıldığı eşi Ahmet bu özelliklerden son derece yoksundur. “Çünkü Ahmet hiçbir risk alamayan, her olaydan paçasını en kısa zamanda kurtarmaya çabalayan, bir kadına, bir çocuğa, bir dosta, kısacası hiçbir şeye sahip çıkmayı becermeyen, her an ihanet etmeye hazır, bel kemiksiz biriydi.”(Livaneli, 127) Bu yönüyle modern yaşamda yozlaşan algılar insana insanca bakışı ortadan kaldırmıştır. Aynı zamanda, yapılan zulmün kadın erkek; aşk insanlık da tanımadığı gözler önüne serilmiştir. “Demek ki bu ülkede zulüm, Türk, Ermeni, Kürt, Rum, Yahudi tanıımıyordu. Devletler herkese karşı zalimdi.”(Livaneli,154) Buna ek olarak, asker olan Ali Dede'nin sorumlu olduğu mahkuma aşık olması ve onu kurtarması yasak olduğu halde işini ve hayatını riske atabilecek bir davranış sergilemesi, aşkın sınır tanımayışının ikinci kanıtıdır.

IV. b) Kader

Özellikle aşk gibi planlanamayan ve kontrol edilemeyen duygular dışında tesadüfler ve şans da oldukça belirleyicidir. Doğmak, ölmek ya da insanların nerde, kiminle, nasıl yaşayacağı bile tesadüflere bağlıdır. “Her yolculuk bir kader birliğidir ama insanlar bunu bilmiyor.”(Livaneli, 101) Alınan kararların seçim sonucu meydana gelmesine rağmen aslında kader belirli olup, insanoğlu daha iyi yaşayabilmek için kendine yol çizmeye çalışmaktadır. Seçim hakkı olsun ya da olmasın kader kimi zaman kaçınılmazdır ve isyan edilmeden kabul edilmesi gerekmektedir; ancak mücadele etmeksizin kabulleniş yalnızca kaçış ve korkaklıktan ibarettir. “ ‘Anneannem isyan

etmiyor muydu?’ ‘Hayır, kaderine boyun eğmişti.’”(Livaneli, 428) Ali Dede ve anneanne, Max ve Nadia, Maya ve Ahmet farklı şehirlerde, farklı zamanlarda yaşamış olsalardı olayların bu şekilde gelişip gelişmeyeceği bilinmemektedir, bu nedenle tarih de kaderdir.

Farklılıklar kabul edilmesi gereken zenginlikler olmakla birlikte bilinmezden korkan ve tekdüzeliği savunanlar için düşmandır. “*Farklı düşünmek, çok zaman düşman kabul edilmenin nedeni olurdu.*”(Livaneli, 182) Bu nedenle, Ermeni veya Yahudi olmak, Sovyet toprağında yaşayan bir Türk olmak ya da klişelerin dışına çıkarak farklı dinden olan bir kadına aşık olmak dogmatik düşünen insanlar için suçtur ve cezalandırılması gerekmektedir. Zaten bu üç kadın da farklı olmanın cezasını ya ölümle ya da ömür boyu dinmeyecek acılar yaşayarak çekmiştir.

Yapıtta hakim olan aşk gerçekliği zalim olarak nitelendirilen devletler tarafından kavranamadığı ve büyük oranda umursanmadığı için gereken özveri gösterilmeyip katledilmiştir. Birçok insan aynı acıları yaşadığı halde bundan habersizdir. Kurguda anneannenin kaçıışı da aslında Nadia gibi ölümden kaçıştır, ancak en büyük fark Nadia’nın karnındaki bebeği ve sevdiği adamla birlikte olabilmek için verdiği savaşta yenilirken, sadece canını kurtarmaya çalışan anneanne figürünün aşk ve merhamet duygularıyla kurtarılacak bir aile kurabilmesi şüphesiz kaderin ta kendisidir.

Uzam seçimi önemli bir konu olup, kurguda ana uzamın İstanbul oluşu olayların gelişimi açısından belirleyicidir. Yapıtta büyük acılar çeken üç kadının da hayatı bu şehirde kesişerek, üçü de farklı nedenlerle istenmemiş ve hayatta kalmaya çalışmışlardır. “*‘Coğrafya kaderdir.’ İşte bu üç kadının kaderi de doğdukları coğrafyaya ve zamana göre çizilmiştir.*”(Livaneli, 267) Aynı zamanda İstanbul’un yüzyıllardır Bizans, Osmanlı gibi güçlü imparatorluklara ev sahipliği yapışı, dinamik bir değişimi barındırması, uzamın tarihsel ve duygusal bir derinliğe sahip olduğunu vurgulamaktadır. “*İstanbul vefasız bir sevgiliye benzer. Sana hep ihanet eder ama sen yine de onu sevmeye devam edersin.*”(Livaneli, 46) Bu yönüyle İstanbul, insanların kalplerinin yansımasıdır ve herkes bu şehirden farklı anlamlar çıkarmaktadır. Buna ek olarak, birçok devlete ev sahipliği yaptığı gibi çeşitli dinleri de bünyesinde barındırmıştır, bu yönüyle İstanbul’un dini ve kültürel dayatmalardan uzak, herkese kucak açan ve her farklılığı benimseyen bir yapısı vardır. Bu da yapıtta önemli bir kavram olarak ortaya çıkmıştır: hoşgörü. “*İç içe geçmiş dualar, dinler ve kültürler şehri.*”(Livaneli, 344) Aynı zamanda, uzamın Asya ve Avrupa

kıtasını birbirine bağlayışı ve Max ve Nadia'nın buraya kaçması farklı dünyalara ait iki insanın bir araya gelişini simgelemektedir.

V. SONUÇ

Bu tez çalışmasında Zülfü Livaneli'nin 'Serenad' adlı yapıtında işlenen aşk teması, başta Max ve Nadia olmak üzere odağa alınan figürlerin durumları ve eylemleri yoluyla incelenmiştir. İncelemede kurguya yerleştirilen figürler yoluyla yansıtılan arayış, mücadele, kader gibi kavramlar, aşkın doğası ve gücüyle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Ari ırk mensubu bir Alman olan Max'in Yahudi kökenli Nadia ile imkansız aşkı; savaş gerçekliği, dinsel ayrımcılık, yozlaşma, çaresizlik ve mücadele kavramlarıyla birlikte ele alınmış, böylece çevresel koşulların aşkı yönlendirmedeki gücü neden-sonuç bağıyla ortaya konmuştur.

Değerlendirmeye alınan figürlerden Maya ve onun hayatına giren erkeklerle yaşadığı duygusal ilişki aile, kadın ve arayışlar başlığında incelemiş, hüsrarla biten aşkların parçaladığı ailelerde aşkı yaşayan tarafların bu boşluğu başka insanlara duydukları acıma, sevgi ve adanmışlıkla giderdikleri sonucuna varılmıştır. Yapıtta modern yaşamdaki kadının Maya gibi boşanmış bir kadın olarak seçilmiş olması tez çalışması için önemlidir, bu yazarın kurgusunda günümüz gerçekliğini yansıtmada ve anlatılanları gerçeklere yaslamaında önemlidir.

Tezde Ali Dede ve annesine ise acıma ve kader kavramlarıyla incelenmiştir. Bu ilişki ile koşullar ne olursa olsun insani yaklaşımların sınır tanımayacağı gerçekliği işlenmiştir.

Bütün bu incelemeler yoluyla aşkın, kişinin tüm hayatını ve düşüncelerini etkilediği, yaşamdaki en belirleyici olgulardan biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Sözcük Sayısı: 3926

VI. KAYNAKÇA

- LİVANELİ, Zülfü. Serenad – Doğan Kitap 2011